

De buitenplek

De zomervakantie lokt kunstenaars naar buiten, naar zomerresidenties, buitenverblijven en pittoreske plekjes. Ze vinden er rust, maar ook inspiratie. Vaak ontstaat er nieuw werk, dat de stempel draagt van de landschappen en ongerepte natuur. We liepen in hun spoor en checkten de ‘summer feeling’.

‘Genoeg te schilderen voor een heel leven’

De gevel aan de Hogendijk in Zaandam is weer in het blauw geverfd. Patrick Post

In 1871 bracht Claude Monet vier maanden door in Zaandam, vlak bij Amsterdam. Hij schilderde er 25 doeken, sommige vanuit een bootje. Wat trof hem zo in die plaats aan het water? En wat is er nu nog van te zien? INES MINTEN

‘Je moet wel je fantasie even gebruiken’, waarschuwt Joanne Zegers, onze gids. We kozen immers niet voor een uitje Zaanse Schans, een reservaat à la Bokrijk waar molens en historische houten huizen in volle glorie zijn hersteld of nagebouwd. Wij wandelen rond in

het Zaandam van vandaag, op zoek naar sporen van toen. Het begint met de grote straat waarin we staan: de Gedempte Gracht. Die is nu weer een stukje opengelegd, zodat er een lange strook water met brugges door de winkelstraat loopt. Het is heel wat anders dan de charme die de impressionistische schilder Monet hier aantrof. Hij zag Zaandam nog net voor de komst van de stoommachines die het zo kenmerkende molenlandschap voorgoed veranderden.

Kleuren, molens, boten

‘Zaandam is wel bijzonder opmerkelijk en er is genoeg te schilderen voor een heel leven’, schreef Monet bij het begin van zijn verblijf. Voor Monet naar Nederland kwam, was hij zes maanden in Londen. Net als veel van zijn landgenoten ging hij op de vlucht nadat het Pruisische leger in de herfst van 1870 Frankrijk was binnengevallen. Tijd om veel musea te bezoeken had Monet in Nederland niet, want al die ‘huizen in alle kleuren, molens bij honderden en verrukkelijke boten’ kon hij onmogelijk links laten liggen. ‘Er moet gewerkt worden.’

Precies naar die periode kijkt de lokale bevolking nu nog vol nostalgie terug. Geen wonder dat 21ste-eeuws Zaandam de impressionist helemaal herontdekt. Het wil zichzelf maar wat graag op de kaart zetten als dé Monetstad van Nederland. Dat doet het met rondleidingen, evenementen, workshops en het centrale Monet-atelier, dat replica's toont van zijn 25 Zaanse doeken.

'Monet schilderde het liefst ter plaatse, zonder te veel schetsen of achtergrondtekeningen: hup, direct erop'

Zegers neemt een prent van een Monetschilderij uit haar tas en houdt die op tegen het landschap van 2019. 'Op dit schilderij zie je goed dat er achter de huizen nog helemaal niets was. Nu staat er een hele stad, maar in 1871 stonden alle huizen langs het water.' Ze toont op de prent een huis en wijst dan naar de overkant van het water: 'Dat is dat pand.'

Her en der vinden we sporen van het oude Zaandam, dat pas laat door de industriële revolutie veroverd werd. Die bracht fabrieken naar de waterkant, en economische bedrijvigheid. Maar ze slokte stukje bij beetje het water en het landschap op. Zegers toont met weidse gebaren tot waar in die tijd het water kwam. 'Dat witte pand stond er toen al, dat was het stadhuis. Maar dat hele plein, al die huizen en die brug waren er nog niet. Het was allemaal water, met tientallen scheepswerven. Het moet hier toen heel ruim en open zijn geweest.'

Aardige vent

Een bordje herinnert nog aan het oude hotel De Beurs, waar Monet verbleef en geregeld schilderde vanaf de steiger. 'Zoals op dit doek: met die boot zijn hij en zijn gezin hier aangekomen. Hij raakte nog bevriend met de schipper.' Uitzonderlijk was dat niet, verzekert de gids ons. 'Monet moet een heel aardige vent zijn geweest. Hij raakte met iedereen aan de praat. En natuurlijk probeerde hij intussen schilderijen te verkopen. In die jaren had hij het financieel soms nog moeilijk.'

Het schilderij dat Monet van de blauwe gevel maakte. 11

We lopen voorbij het Blauwe Huis, dat prominent op een van Monets eigen lievelingsdoeken staat. De houten zijgevel is niet altijd blauw geweest. ‘Er zijn meer dan vijftig verflagen op gevonden, waarvan één blauwe.’ Binnen schuift een vrouw een gordijn goed. Intussen telt het huis twee lagen blauw. Ongetwijfeld voor de herkenbaarheid is het in die kleur hersteld.

Hup, erop

Wanneer we Zaandam bezoeken, hangen er wolken. Een frisse zomerbries doet het water rimpelen. ‘Daarom weerspiegelt het water vandaag vooral de grijze lucht. Op dit doek moet het bijna windstil zijn geweest: kijk maar hoe mooi de huizen zich in het blauwe water spiegelen’, zegt Zegers.

De Zaanse schilderijen zijn de eerste groep doeken die Monet op één locatie en in eenzelfde periode schilderde. Later herhaalde hij dat stramien. Denk aan beroemde series zoals zijn korenmijten, de kathedraal van Rouen of de waterlelies.

‘Monet moet een heel aardige vent zijn geweest. Hij raakte met iedereen aan de praat. En natuurlijk probeerde hij intussen schilderijen te verkopen’

‘De impressionisten wilden niet zozeer de snelheid van het leven zelf vatten, wel die van de verschijnselen: het licht, het water, de sfeer.’ Zegers haalt opnieuw een prent uit haar tas: een avondtafereel met tegenlicht dat de gevels vrij donker doet ogen. ‘Hoelang denk je dat het licht exact zo valt? Een kwartier, een halfuur? Monet werkte een doek liever niet af in zijn atelier. Hij schilderde het liefst ter plaatse, zonder te veel schetsen of achtergrondtekeningen: hup, direct erop. Die losheid van schilderen is typisch voor het impressionisme, en helemaal voor Monet.’

Het leverde een enorme productie op. Alleen al verzamelaar Paul Durand-Ruel – de eerste en belangrijkste promotor van het impressionisme – bezat wel duizend Monets. ‘Duizend!’ herhaalt Zegers. ‘Dan moet je echt als een gek zitten werken! Maar als je zo snel schildert, moet het natuurlijk ook meteen goed zitten. Dat Monet dat kon, maakt zijn kunst zo bijzonder. Hij vatte de dingen snel, maar precies.’